

Бердянський державний педагогічний університет
Національна академія педагогічних наук України
Київський національний університет ім. Т. Шевченка
Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького
Західноукраїнський національний університет
Запорізький національний університет

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION

Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

27-28 жовтня 2021 року

Бердянськ
2021

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3

С 69

*Рекомендовано ухвалою вченої ради
Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 6 від 26.10.2021 р.)*

Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції: збірник наукових статей; укладач Петровська К. В. – Бердянськ. – 2021. – 280 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3

С 69

© Кафедра соціальної роботи
та інклюзивної освіти,
ФДССО, БДПУ, 2021

Катерина Петровська,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

Наталя Голуб,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Бердянського державного педагогічного університету

УДК 364.4-055.5/7.-056.26

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ, В ЯКИХ ВИХОВУЮТЬСЯ ДІТИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Анотація. У статті подано теоретичний аналіз аспектів соціальної підтримки сімей, в яких виховуються діти з інвалідністю; розкривається поняття дитячої інвалідності як соціального явища; визначається сутність, зміст та нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки сімей, в яких виховуються діти з інвалідністю, які в подальшому стануть у нагоді під час розробки та впровадження соціально-педагогічної програми діяльності групи взаємодопомоги для сімей, які виховують дитину з інвалідністю.

Ключові слова: соціальна підтримка, діти з інвалідністю, соціально-педагогічна програма, групи взаємодопомоги.

Abstract. In the article the theoretical analysis of aspects of social support of families in that children are brought up with disability; the concept of child's disability opens up as the social phenomenon; essence, maintenance and normatively-legal providing of social support of families in that children are brought up with disability, is determined, that in future will be useful during development and introduction of the social pedagogical program of activity of group of mutual help for families that bring up a child with disability.

Key words: social support, to put with disability, social pedagogical program, groups of mutual help.

Сьогодні в Україні пріоритетне значення відводиться завданням соціальної політики стосовно забезпечення гідного рівня життя всіх категорій населення, які перебувають у складних життєвих обставинах. Окреме місце відводиться зокрема сім'ям, які виховують дитину з інвалідністю. За даними ООН, у світі кожна четверта сім'я стикається з проблемами інвалідності, а загальна кількість дітей з інвалідністю у світі становить близько 150 млн. осіб. За даними Державної служби статистики України в останні роки кількість українських сімей, де виховується дитина з інвалідністю збільшилась на 20% [1]. Причиною цього є екологічні, економічні соціальні та інші фактори, які негативно впливають на загальне здоров'я населення.

Основним фактором, що сприяє успішному вирішенню проблем сімей, які виховують дитину з інвалідністю є державна соціальна політика по відношенню

до людей з інвалідністю [1]. Виходячи з цього важливим завданням держави є забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю, сприяння реалізації творчого та інтелектуального потенціалу, створення необхідних умов для їх індивідуального розвитку. Ці заходи здійснюються завдяки участі осіб з інвалідністю у певних державних програмах, що розробляються з урахуванням визначених потреб та надання соціальної допомоги у передбачених законодавством видах.

Слід зазначити, що останніми роками суспільне ставлення до людей та зокрема дітей з інвалідністю під впливом руху за захист прав дітей поступово набуває нового характеру та реформується. Вирішення проблем соціальної реабілітації, інтеграції та адаптації дітей з інвалідністю не тільки посилює гуманістичні погляди в суспільстві але й значно збільшує базу соціальної політики на рівні законодавства, затверджуючи нормативно-правові акти із забезпечення соціальної підтримки сімей, в яких виховуються діти з інвалідністю.

Соціальна підтримка – це насамперед комплекс заходів, спрямованих на покращення соціального становища дитини з інвалідністю та її сім'ї [3]. Це законодавчо закріплено в низці нормативно-правових актів. Таких як-от: ЗУ “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю”, “Про соціальні послуги”, Постанови Кабінету Міністрів України: “Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами”, “Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах” та ін.

Посилення більш пильної уваги до проблеми ефективності забезпечення соціальної підтримки дітей з інвалідністю та їх сімей на сьогодні пов'язано з її соціальною дезадаптацією, що є результатом відхилень у розумовому та фізичному розвитку; обмеженням умов нормальної життєдіяльності; обмеженими навичками самообслуговування, соціальною ізоляцією та контролю за поведінкою; постійним збільшенням їх кількості в цілому відносно структури населення [2].

Успішний результат виховання дитини з інвалідністю більшою мірою обумовлюється послідовністю та співпрацею сім'ї, педагогічних працівників закладу освіти та суспільства [5]. Ця взаємодія спрямована на розвиток особистісних якостей, сприяння успішному оволодінню загальноосвітніми знаннями та майбутньою професією, формування в них матеріального світогляду тощо. У процесі вирішення цих проблем значною увагою набуває процес соціалізації даної категорії дітей, який спирається на пошук оптимальних засобів та умов освітньої діяльності та збереження їх особистісних якостей.

Науковці розглядають різні аспекти інтеграції та соціалізації дітей з інвалідністю. Їх теоретико-методологічну основу становлять: основні положення сучасної філософії освіти (В. Огнев'юк, В. Кремень та ін.); духовно-моральні основи процесу виховання (Л. Хоружа, Г. Іванюк та ін.); інтеграція дітей з інвалідністю в соціум (А. Колупаєва, В. Тесленко, Г. Першко, Н. Софій, Т. Сак та ін.); корекційна педагогіка (Т. Скрипник, О. Мартинчук та ін.); педагогічна підтримка (В. Титаренко, О. Газман, Ш. Амонашвілі та ін.); соціально-педагогічна підтримка (Л. Романовська, О. Богінська, О. Іванов, О. Рассказова, Т. Алексеєнко та ін.); соціально-педагогічна робота (Г. Лактіонова, Ж. Петрочко, І. Зверева,

О. Безпалько та ін.); соціально-педагогічна робота з сім'єю, яка виховує дитину з інвалідністю (І. Макаренко).

Різні питання соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю розглянуті наступними дослідниками: організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та підлітками з інвалідністю в закладах загальної середньої освіти України (С. Іноземцева); підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників до здійснення інтеграції дітей з інвалідністю у середовище закладу загальної середньої освіти (Г. Першко); соціально-педагогічна підтримка батьків дітей раннього віку з особливими потребами (І. Макаренко); соціально-педагогічна реабілітація дітей в спеціальних закладах освіти за допомогою творчої гри (М. Тютюнник); соціально-педагогічна робота з сім'ями, що виховують дитину з інвалідністю в умовах реабілітаційного центру (Н. Грабовенко); соціально-педагогічний патронаж сімей, в яких виховуються діти з інвалідністю (Я. Юрків); соціально-педагогічні засади роботи з батьками дітей з інвалідністю (Т. Соловійова); соціально-педагогічні умови адаптації дітей з інвалідністю до навчання в закладі освіти (О. Василенко); соціально-педагогічні умови інтегрування дітей та підлітків з інвалідністю в сучасне середовище (Н. Мирошніченко); теорія і практика соціально-педагогічної підтримки дітей з інвалідністю в промисловому регіоні (В. Тесленко) [5, 6].

Так, наприклад Т. Соловійовою визначено такі особливості сімей, що виховують дитину з інвалідністю: переживання «кризи діагнозу», «закритість» (самоізоляція) родини від соціуму; порушення в системі батьківсько-дитячих стосунків та стосунків між подружжям; особливості, зумовлені типом і важкістю захворювання дитини; відсутність розширеної сімейної системи; наявність специфічних проблем, пов'язаних із інвалідністю дитини (особливості виховання, навчання, спілкування тощо) [9]. Дослідник наголошує на необхідності урахування означених особливостей при здійсненні соціально-педагогічної роботи з даною категорією. Загальною метою має бути допомога родині в адаптації до життєвих умов, ускладнених інвалідністю дитини.

Обґрунтовано доцільні форми та методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями в умовах дошкільних закладів освіти. Визначено такі особливості сімей, що виховують дитину з інвалідністю дошкільного віку: переживання «кризи діагнозу», «закритість» (самоізоляція) родини від соціуму; порушення в системі батьківсько-дитячих стосунків та стосунків між подружжям; особливості, зумовлені типом і важкістю захворювання дитини; відсутність розширеної сімейної системи; наявність специфічних проблем, пов'язаних із інвалідністю дитини (особливості виховання, навчання, спілкування тощо). Доведено необхідність урахування означених особливостей при здійсненні соціально-педагогічної роботи з даною категорією в умовах дошкільних закладів освіти.

Обґрунтовано доцільні форми та методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями в умовах дошкільних закладів освіти. Визначено такі особливості сімей, що виховують дитину з інвалідністю дошкільного віку: переживання «кризи діагнозу», «закритість» (самоізоляція) родини від соціуму; порушення в системі батьківсько-дитячих стосунків та стосунків між подружжям; особливості, зумовлені типом і важкістю захворювання дитини; відсутність розширеної сімейної системи; наявність специфічних проблем, пов'язаних із

інвалідністю дитини (особливості виховання, навчання, спілкування тощо). Доведено необхідність урахування означених особливостей при здійсненні соціально-педагогічної роботи з даною категорією в умовах дошкільних закладів освіти.

Обґрунтовано доцільні форми та методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями в умовах дошкільних закладів освіти. Визначено такі особливості сімей, що виховують дитину з інвалідністю дошкільного віку: переживання «кризи діагнозу», «закритість» (самоізоляція) родини від соціуму; порушення в системі батьківсько-дитячих стосунків та стосунків між подружжям; особливості, зумовлені типом і важкістю захворювання дитини; відсутність розширеної сімейної системи; наявність специфічних проблем, пов'язаних із інвалідністю дитини (особливості виховання, навчання, спілкування тощо). Доведено необхідність урахування означених особливостей при здійсненні соціально-педагогічної роботи з даною категорією в умовах дошкільних закладів освіти.

Обґрунтовано доцільні форми та методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями в умовах дошкільних закладів освіти. Визначено такі особливості сімей, що виховують дитину з інвалідністю дошкільного віку: переживання «кризи діагнозу», «закритість» (самоізоляція) родини від соціуму; порушення в системі батьківсько-дитячих стосунків та стосунків між подружжям; особливості, зумовлені типом і важкістю захворювання дитини; відсутність розширеної сімейної системи; наявність специфічних проблем, пов'язаних із інвалідністю дитини (особливості виховання, навчання, спілкування тощо). Доведено необхідність урахування означених особливостей при здійсненні соціально-педагогічної роботи з даною категорією в умовах дошкільних закладів освіти.

Обґрунтовано доцільні форми та методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями в умовах дошкільних закладів освіти. Визначено такі особливості сімей, що виховують дитину з інвалідністю дошкільного віку: переживання «кризи діагнозу», «закритість» (самоізоляція) родини від соціуму; порушення в системі батьківсько-дитячих стосунків та стосунків між подружжям; особливості, зумовлені типом і важкістю захворювання дитини; відсутність розширеної сімейної системи; наявність специфічних проблем, пов'язаних із інвалідністю дитини (особливості виховання, навчання, спілкування тощо). Доведено необхідність урахування означених особливостей при здійсненні соціально-педагогічної роботи з даною категорією в умовах дошкільних закладів освіти.

Обґрунтовано доцільні форми та методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями в умовах дошкільних закладів освіти. Визначено такі особливості сімей, що виховують дитину з інвалідністю дошкільного віку: переживання «кризи діагнозу», «закритість» (самоізоляція) родини від соціуму; порушення в системі батьківсько-дитячих стосунків та стосунків між подружжям; особливості, зумовлені типом і важкістю захворювання дитини; відсутність розширеної сімейної системи; наявність специфічних проблем, пов'язаних із інвалідністю дитини (особливості виховання, навчання, спілкування тощо). Доведено необхідність урахування означених особливостей при здійсненні

соціально педагогічної роботи з даною категорією в умовах дошкільних закладів освіти.

Обґрунтовано доцільні форми та методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями в умовах дошкільних закладів освіти. Визначено такі особливості сімей, що виховують дитину з інвалідністю дошкільного віку: переживання «кризи діагнозу», «закритість» (самоізоляція) родини від соціуму; порушення в системі батьківсько-дитячих стосунків та стосунків між подружжям; особливості, зумовлені типом і важкістю захворювання дитини; відсутність розширеної сімейної системи; наявність специфічних проблем, пов'язаних із інвалідністю дитини (особливості виховання, навчання, спілкування тощо). Доведено необхідність урахування означених особливостей при здійсненні соціально-педагогічної роботи з даною категорією в умовах дошкільних закладів освіти.

Обґрунтовано доцільні форми та методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями в умовах дошкільних закладів освіти. Визначено такі особливості сімей, що виховують дитину з інвалідністю дошкільного віку: переживання «кризи діагнозу», «закритість» (самоізоляція) родини від соціуму; порушення в системі батьківсько-дитячих стосунків та стосунків між подружжям; особливості, зумовлені типом і важкістю захворювання дитини; відсутність розширеної сімейної системи; наявність специфічних проблем, пов'язаних із інвалідністю дитини (особливості виховання, навчання, спілкування тощо). Доведено необхідність урахування означених особливостей при здійсненні соціально-педагогічної роботи з даною категорією в умовах дошкільних закладів освіти.

На сьогоднішній день система надання допомоги батькам, які виховують особливу дитину, набуває розвитку. Найчастіше підтримка батьків здійснюється як складова процесу реабілітації дитини. Втім, гуманістичний принцип, покладений в основу соціально-педагогічного процесу, потребує привернення уваги до кожної особистості, що потрапила у складну життєву ситуацію. Зважаючи на вищезначене, сім'я дитини з інвалідністю має отримувати професійну допомогу як заради дитини, так і для себе особисто. На наш погляд, соціально-педагогічна робота безпосередньо з батьками є необхідною складовою реабілітації родини в цілому. Крім того, вибір форм роботи з сім'ями, що виховують дитину з інвалідністю, розрізняють за змістовим наповненням. На нашу думку доцільно здійснювати: інформаційну роботу; роботу консультаційних пунктів; клубну роботу (батьківські «хаби»); школи батьківської підтримки або групи самопомоги; благодійні акції; проведення тренінгів, семінарів тощо.

Серед різноманітних методів і форм роботи слід виокремити клубну роботу. Ця форма соціальної роботи з сім'ями дітей із особливими потребами є важливим елементом допомоги й підтримки даної категорії. Клуби (батьківські «хаби»)

організуються для спілкування, обміну досвідом між батьками, змістовного дозвілля. Подібні зустрічі мають невимушений характер і батьки мають можливість познайомитися, розповісти про себе і своїх дітей, допомогти один одному у вирішенні життєвих питань щодо оформлення інвалідності, отримання пільг тощо. Участь соціального педагога у зустрічах полягає у спрямуванні бесіди в потрібному руслі, допомозі подолати скутість тощо.

Отже, незважаючи на достатню увагу до досліджуваного питання науковців та практиків в Україні все ж таки спостерігається недосконалість соціальної та освітньої політики стосовно дітей з інвалідністю. На цю ситуацію також впливає ряд факторів: збільшення в нашій країні кількості дітей з інвалідністю, економічні можливості український сімей та економічний стан України в цілому, недостатність наявних форм виховання та навчання, що відповідали б потребам та здібностям дітей даної категорії, численні проблеми їх соціальної інтеграції та адаптації в суспільство, нездатність системою соціального забезпечення в Україні в повній мірі допомогти сім'ям, які виховують дитину з інвалідністю.

Перспективами подальшого дослідження означеної проблеми вбачаємо у розробці та впровадженні соціально-педагогічної програми діяльності групи взаємодопомоги (батьківських «хабів») для сімей, які виховують дитину з інвалідністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савілова А. Інвалідність як соціальна проблема сучасного суспільства. Науковий пошук молодих дослідників: зб. наук. праць студ. № 4. м. Луганськ., 2010. С. 87-91.
2. Матрос О. Сутність поняття "дитяча інвалідність" та його основні категорійні ознаки. Наукові записки: педагогічні науки. Вип. 150. м. Кропивницький, 2017. С. 159-163.
3. Балдинюк О. Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми з інвалідністю та їх сім'ями. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Вип. 2., 2019. С. 6-14.
4. Хотінська І. Оцінка потреб сімей, які виховують дітей з обмеженими можливостями, у соціальних послугах в умовах ОТГ. Соціальна робота: виклики сьогодення: зб. наук. праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. 26-27 квітня. м. Тернопіль, 2018. С. 159-161.
5. Бойко О. Технології соціальної роботи в школі з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи: зб. наук. праць. Вип. 1(3). 2020. С. 15-22.
6. Капська А. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2015. С. 247.
7. Шаповалова Т., Шумінська Д. Міжнародний досвід соціального захисту сімей, де виховуються діти з інвалідністю. Економічний аналіз. Том 31. № 1. 2021. С. 239-244.

8. Рибак О. Особливості соціалізації членів сімей, де батьки є особами з інвалідністю. International Scientific and Practical Conference "WORLD SCIENCE". № 9 (25). 2017. С. 54-59.

9. Соловйова Т. Соціально-педагогічна робота з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю, в закладах дошкільної освіти. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/332001382_socialno-pedagogicna_robota_z_sim'ami_aki_vihovuut_ditinu_z_invalidnistu_v_zakladah_doskilnoi_osviti.